

ponit prius et posterius, quod nullo modo divinis competit.

Ad quartum dicendum, quod hoc nomen *ordo* significat notionem, non tam in speciali, sed in communi, quae determinatur secundum diversa adjuncta; ut cum dicatur ordo Patris ad Filium, significatur notio quae est paternitas; et cum dicatur ordo Filii ad Patrem, significatur notio quae est filiatio; et similiter patet in aliis; et similiter etiam est de hoc nomine *principium*, quod aliam notionem significat cum dicatur Pater principium Filii, et cum dicatur principium Spiritus sancti.

Ad quintum dicendum, quod ordo originis sufficit ut confusio non ponatur, et ad hoc quod Spiritus sanctus dicatur tercia persona.

Unde patet solutio ad sextum.

Sexto. Ad id quod ulterius quaeritur, dicendum, quod est ibi ordo naturae, non tamen ita quod natura ordinetur, vel quod Pater naturaliter prior sit Filius; sed ita quod dicat rationem ordinis, secundum quod in natura importatur origo. Et quamvis secundum rem sit idem divina natura quod essentia, tamen ratio originis non importatur in nomine essentiae sicut in nomine naturae, ratione enim differunt; et ideo non potest dici ordo essentiae, sicut ordo naturae.

Et per hoc patet responsio ad ea quae objiciuntur.

Expositio textus.

Nam si minus habet in potestate aliquid quam Pater, non sunt ejus omnia quae habet Pater. Videtur quod ratio Augustini non valeat sed mutet

DISTINCTIO XXI.

Quocumque possit dici solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, cum sint inseparabiles.

Hic oritur quæsto, trahens originem ex praedictis. Distinctio est enim supra (dist. 19 et 20), quod tantum est solus Pater vel solus Filius vel solus Spiritus sanctus, quantum simili illi tres et quod duae vel tres personae simili non sunt majoris aliquod quam una persona sola. Ideo queritur Augustinus (in 6 lib. de Trinit., cap. 7), quomodo haec sane dici possint, cum nec Pater sit solus, nec Filius, nec Spiritus sanctus; sed semper et inseparabiliter (1) et Filius cum Pater, et Pater cum Filiis, et Spiritus sanctus cum utroque. Inseparabiles enim sunt hæc tres personæ. Ad quod ita respondet Augustinus (in eodem, loc. cit.): « Solum Deum (2) vel Patrem dicimus, non quia separatur a Filiis vel Spiritu sancto; sed hoc dicentes significamus quia illi simili cum eo non sunt Pater. Solus enim Pater, Pater est. Quod non dicitur quia ipsi sit solus, id est sine Filiis vel Spiritu sancto; sed per hoc Filius et Spiritus sanctus a paternitas consortio exclusuntur. Ita et cum dicunt: solus Filius, Filius est; vel: solus Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est: non dividitur Filius a Patre, vel Spiritus sanctus ab utroque; que sed a consortio filialis proprietas exclusuntur Pater et Spiritus sanctus; et a consortio processionalis proprietas exclusuntur Pater et Filius. Cum ergo dicuntur: Tantus est solus Pater, quantum simili illi tres: per hoc quod dicuntur: Solus, non separatur Pater ab illis; sed hic est sensus: Solus Pater, id est Pater, qui ita Pater est quod nec Filius nec Spiritus sanctus, tantus est etc. Similiter intellige cum dicuntur: Solus est Filius, vel, solus est Spiritus sanctus. Solus ergo Pater dicitur, ut ait Augustinus (in eodem lib. 9), quia non nisi ipse ibi Pater est: et solus Filius, quia non nisi ipse ibi Filius est; et solus Spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi Spiritus sanctus est.

Utrum possit dici: solus Pater est Deus, solus Filius est Deus, vel solus Spiritus sanctus est Deus; Pater est solus Deus, Filius est solus Deus, Spiritus sanctus est solus Deus.

Post hoc quaeritur, utrum, sicut dicitur: *Solus Pater est Pater, vel solus Filius est Filius, ita possit dici: solus Pater est Deus, vel, solus Filius est Deus, vel solus Spiritus sanctus est Deus.* Ita possit dici: *Solus Pater est Deus, vel, solus Filius est Deus, vel, solus Spiritus sanctus est Deus.* Ita haec in duas: in prima ostendit quod dictio exclusiva non potest poni ex parte subjecti, quando nomen essentiale de persona praedicatur, ut cum dicitur: *Solus Pater est Deus;* in secunda ostendit quod secundum aliquem intellectum concedi possunt; et si concedantur, non sequitur inconveniens, ibi: *Videtur nam, ut ait Augustinus, etsi de solo Patre praedicta dicerentur, non tamen excluderetur Filius vel Spiritus sanctus.* Prima in duas: in prima ostendit quod dictio exclusiva non potest poni ex parte subjecti, quando nomen essentiale de persona praedicatur, ut cum dicitur: *Solus Pater est Deus;* in secunda ostendit quod nec addi potest ex parte praedicari, ut dicatur: *Pater est solus Deus;* quamvis quidam contrarium dicant, quorum dicta auctoritatibus Augustini refellit, ibi: *Atque, solum hoc in parte subjecti tantum accipere quidam volunt.* Et haec in duas: in prima ostendit quod nomen essentiale adjunctor dictio exclusiva, non potest praedicari de singulis personis, ut cum dicitur: *Pater est solus Deus, et Filius est solus Deus;* sed de omnibus simul, ut dicatur: *Trinitas est solus Deus;* in secunda inquit, quomodo talis praedicatio de Trinitate verificari possit, ibi: *Sed iterum quaeritur, quonodo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum.*

(1) *Al. sed inseparabiles.*

(2) *Al. deest Deus.*

Etsi de solo Patre praedicta dicerentur, non tamen excluderetur Filius vel Spiritus sanctus.

Videtur nam, ut ait Augustinus (5 cont. Maxim., cap. 15), intelligitur cum Apostolus dicit (1 Tim. 6, 15): « Beatus, et solus potens; » et ibi (Rom. 16, 27): « Soli sapienti Deo; » et ibi (1 Tim. 4, 17): « Invisibilis soli Deo. » Non enim haec de solo Patre accipienda sunt, ut contendebat Maximinus et alii haereticci, sed de Trinitate, sicut et illud (ibid. 6, 16): « Solus habet immortatatem; » quis secundum rectam fidem ipsa Trinitas est unus solus Deus, beatus, potens, sapiens, invisibilis. Unde Augustinus (in eodem lib., cap. 15): « Cum unus Deus sit Trinitas, haec sit nobis solatio questionis, ut intelligamus unum solum Deum sapientem, solum potenter, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, qui est unus et solus Deus. »

Quonodo Trinitas dicitur solus Deus, cum ipsa sit cum spiritibus et animabus sanctis.

Sed iterum queritur: *Quonodo ipsam Trinitatem dicimus Deum, cum sit cum spiritibus et animabus sanctis?* Ad quod respondet Augustinus (in 6 lib. de Trinit., cap. 7) ita dicens: « Trinitatem dicimus Deum unum, quamvis semper sit cum spiritibus et animabus sanctis; sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia; sed ipsa Trinitas tantum, non illi vel alia, Deus est. »

Divisio textus.

Ostensa aequalitate personarum, quia usus fuit Magister quibusdam locutionibus in sua propositione, in quibus dictio exclusiva terminis personalibus addebantur, ut cum dicitur: *Solus Pater tantum habet de potentia, quantum omnes tres simul;* et similia: ideo in parte ista inquirit de veritate omnium locutionum, qualiter hujusmodi dictiones exclusivæ nominibus divinis adjungi possint. Dividitur ergo in partes duas: in prima inquirit, utrum dictio exclusiva possit adjungi nomini personali in subjecto positio cum praedicante personali; in secunda inquirit, utrum possit adjungi nomini personali quando praedicatur de ipso essentiale, verbis gratia: *Solus Pater est Deus, ibi: Post haec quaeritur, utrum, sicut dicitur, solus Pater est Pater, vel, solus Filius est Filius, ita possit dici, solus Pater est Deus, vel, solus Filius est Deus.* Ita haec in duas: in prima ostendit quod hujusmodi locutiones non sint concedendas simpliè, ut cum dicitur: *Solus Pater est Deus;* in secunda ostendit quod secundum aliquem intellectum concedi possunt; et si concedantur, non sequitur inconveniens, ibi: *Videtur nam, ut ait Augustinus, etsi de solo Patre praedicta dicerentur, non tamen excluderetur Filius vel Spiritus sanctus.* Prima in duas: in prima ostendit quod dictio exclusiva non potest poni ex parte subjecti, quando nomen essentiale de persona praedicatur, ut cum dicitur: *Solus Pater est Deus;* in secunda ostendit quod nec addi potest ex parte praedicari, ut dicatur: *Pater est solus Deus;* quamvis quidam contrarium dicant, quorum dicta auctoritatibus Augustini refellit, ibi: *Atque, solum hoc in parte subjecti tantum accipere quidam volunt.*

Et haec in duas: in prima ostendit quod nomen essentiale adjunctor dictio exclusiva, non potest praedicari de singulis personis, ut cum dicitur: *Pater est solus Deus, et Filius est solus Deus;* sed de omnibus simul, ut dicatur: *Trinitas est solus Deus;* in secunda inquit, quomodo talis praedicatio de Trinitate verificari possit, ibi: *Sed iterum quaeritur,*

quonodo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum.

QUAESTIO I.

Hiæ queruntur duo. Primo, utrum dictio exclusiva possit in divinis addi ex parte subjecti. Secundo, utrum ex parte praedicari.

Circa primum queruntur duo: 1.º utrum possit addi ex parte subjecti termino essentiali cum praedicato essentiali vel personali; 2.º utrum possit addi termino personali cum praedicato essentiali.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum ista propositio, Solus Deus est Deus, sit falsa.
(1 p., qu. 51, art. 5.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod haec sit falsa: *Solus Deus est Deus.* Omne enim adjективum ponit rem suam substantivum. Sed *solutus* est quoddam adjективum. Ergo cum dicitur: *Solus Deus,* implicat soliditatem circa Deum. Sed sicut dicit Hilarius (lib. 5 de Trin., circ. fin.), et habitum est supra distinctione 2, *Nobis neque solitarius est Deus, neque diversus confundens.* Ergo videtur quod haec sit falsa: *Solus Deus est Deus.*

2. Praeterea, hoc nomen *Deus* intantum habet naturam termini communis, ut quod de Deo dicitur de omnibus personis dicitur, ut cum dicitur: *Deus crevit;* vel saltem de aliqua, ut cum dicitur: *Deus general.* Unde potest fieri desensus sub hoc nomine *Deus*, in subjecto posito pro aliqua personarum. Si igitur haec est vera: *Solus Deus est Deus,* aliqua istarum erit vera: *Solus Pater est Deus, vel solus Filius est Deus, vel solus est Spiritus sanctus est Deus.* Sed quaelibet harum falsa est. Ergo et prima.

3. Item, secundum Philosophum (7 Metaphys., text. 20) (1), *solutus* idem est quod non cum alio. Sed deo, praecipue post rerum creationem, nunquam convenit cum alio non esse, quia in participationem sui esse res creando adduxit. Ergo non potest dici aliquo modo *solutus* Deus.

4. Contra, proprium est quod convenit uni soli.

(1) Lib. 2 Elench. Sic S. Thomas 1 p., quest. 51, art. 5, citat, et colligit ex cap. 5, non Metaph. 7, sicut prius hic notabatur (ex edit. P. Nicolai).

Sed esse divinum vel omnipotentem est proprium Deo. Ergo solus Deus est Deus vel omnipotens.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius quaeritur de ista: *Solus Deus est Pater*; videtur enim esse falsa. Quia id quod in alio inventur, non potest alicui soli inesse. Sed paternitas non tantum est in Deo, sed etiam in hominibus, et quadammodo in Angelis, ut dicit Dionysius (cap. 2 de divin. Nom.). Ergo non potest dici, quod solus Deus est Pater.

Contra, de quoquaque praedicatur commune praeceps, praedicatur cum praeclitione et proprium, si de ipso praedicetur; si enim solum corpus est coloratum, sequitur solum corpus esse album, si supponatur album de corpore praedicari. Sed Deus sic sicut communem respectu trium personarum, ut supra habuit, est, distin. 19, quae. 4, art. 2, ex verbis Damasceni (lib. 5 de Fid. orth., cap. 6). Ergo sequitur, si solus Deus est Deus, cum Deus sit Pater, quod solus Deus sit Pater.

SOLUTIO I. Respondeo dicendum, quod secundum Philosophum (7 Metaph., text. 20) (1), *solum* idem est quod non cum alio, in quo consortium removetur. Potest igitur haec dictio *solum* removere consortium simpliciter, vel respectu alicuius. Et dicitur simpliciter removere consortium, quando tollitur associatio alterius quod sit eiusdem naturae et conditionis cum ipsis; sicut dicimus aliquem hominem esse solum in domo, quamvis ibi sint multa alia animalia; et dicimus aliquem religiosum incidere solum, cum sine sio sibi ordinis vult, multis etiam ipsis comitabimur; et tunc *solum* idem est quod solitarius; et est etiam dictio categorematica implicans solitudinem circa subjectum, sicut et quodlibet aliud adiectivum; et ita nullo modo potest accipi in divinis: quia una persona semper habet consortium, societas alterius personae connaturalis et similis sibi. Si autem excludatur consortium respectu alicuius determinati, tunc dictio est syncategorematica, importans aliquem ordinem, vel habitudinem unius ad alterum, ratione negationis implicata, magis quam implicans formam aliquam; et secundum hoc dico, quod haec est duplex: *Solus Deus crevit*; quia removet consortium alterius a forma subjecti subintellecta implicatione, quod est, vel qui est; et tunc est sensus: *Solus Deus*, idest ille qui ita est Deus quod praeter ipsum nullus aliis est Deus, *crevit*, et sic vera est. Vel removet consortium in participatione praedicati, et in hoc etiam sensu vera est: est enim sensus, quod nullus aliis praeter Deum crevit. Et idem est iudicium de hac: *Solus Pater est Pater*; vel: *solus Pater generat*. Omnes enim hujusmodi in primo sensu sunt falsa et in dubio, aliis verae.

Ex quo patet responsio ad primum, quod procedit secundum primum sensum.

Ad secundum dicendum, quod sicut dicunt sophistae, dictio exclusiva immobilitatem terminum cui adjungitur ratione negationis implicatae. Unde non sequitur: Solus homo est rationalis; ergo solus Socrates. Non enim omne quod est aliud a Socrate, est aliud ab homine. Unde negatio implicata in dictione exclusiva ad plura se extendit quando

(1) Ut jam notatum supra (ex edit. P. Nicolai).

adjungitur proprio quam quando adjungitur communis. Sed verum est quod ratione affirmationis posset fieri descensus. Unde cum ista: *Solus Deus est Deus*, habeat duas expositives, unam affirmativam: *Deus est Deus*, et alteram negativam, scilicet hanc: *alius a Deo non est Deus*, sub affirmativa potest fieri descensus, ut dicatur: *Pater est Deus*, et non sub negativa: *Alius a Patre non est Deus*.

Ad tertium dicendum, quod sicut dictum est, in corp. art., haec dictio *solis* privat consortium; et quamvis, creaturis existentibus, non possit ab eo removeri consortium respectu hujus quod est esse, tamen potest removere consortium respectu propriei sue operationis, quae est creatio, et etiam respectu propriae naturae. Unde, secundum Hilarium (4 de Trinit., ante mod.) remota distinctione personarum, etiam creaturis existentibus, Deus dicitur solitarius. Quamvis enim haec non esset vera: *Solus Deus est*, haec tamen vera esset: *Deus est solus*, idest solitarius.

Quartum concedimus, quod procedit secundum tertium sensum.

SOLUTIO II. Ad id quod ulterius quaeritur, an haec sit vera: *Solus Deus est Pater*, dicendum; quod secundum tres sensus tripliciter potest judicari. Si enim haec dictio *solis* implicant solitudinem circa Deum, locutio falsa est. Si autem importat exclusionem a forma subjecti, vera est, et est sensus: Deus, praeter quem non est aliis, est Pater. Si autem removet consortium a participatione praedicati, dico quod est duplex. Quia in nomine Patris potest intelligi tantum proprietatis paternitatis propter praedicatio formaliter tenetur, et sic falsa est, quia paternitas non tantum in Deo est sed etiam in hominibus. Vel ipsa persona subsistens distincta paternitate; et sic est vera, et hoc modo probatur et improbat. Tamen secundum, quod paternitas non est ejusdem rationis secundum unionem in Deo et in creaturis, quamvis sit eadem ratio secundum analogiam, quae quidem aliquid habet de identitate rationis, et aliquid de diversitate. Unde etiam si praedicatum sumatur formaliter, tamen potest aliquo modo vera esse: *Solus Deus est Pater*, et secundum eundem modum loquendi quo dicitur Luc. 18, 19: *Nemo bonus nisi solus Deus*.

ARTICULUS II.

Utrum ista propositio, Solus Pater est Deus, sit vera. — (1 p. quae. 51, art. 4.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod haec sit vera: *Solus Pater est Deus*, vel, *solutus Filius est Deus*. Sicut enim esse Deum convenit tribus personis, ita et esse altissimum. Sed de Filio legitur (1): *Tu solus altissimus*. Ergo potest dici: *Solutus Filius est Deus*.

2. Praeterea, haec, *Solus Pater est Deus*, habet duas expositives: unam indefinitam, vel singularem,

(1) Nempe in angelico hymno, s'è appellato quia illius initium Angeli cecinerunt, *Glory in excelsis. Ite, cetera autem adderunt ecclesiastici Doctores, ut referunt de Conser. dist. 4, cap. de hymnis ex Cencilio Toletano 4, cap. 41, ubi hoc argumento convincentur qui quosdam hymnos cani nolentem, quia erant ab hominibus composti, cum hic jampridem a temporibus Thelesphori cani coperti (ex edit. P. Nicolai).*

quae convertitur sicut particularis affirmativa, scilicet haec: *Pater est Deus*; aliam negativam universalem, scilicet: *nullus aliis a Patre est Deus*; et utraque harum convertitur simpliciter. Sed haec est vera in aliquo sensu: *Solus Deus est Pater*. Ergo a simplici conversa haec erit vera: *Solus Pater est Deus*.

5. Praeterea, si haec est falsa: *Solus Pater est Deus*, hoc non erit nisi quia per dictiorem exclusivam excluduntur alias personae divinae a participatione praedicati. Sed per dictiorem exclusivam adjunctam Patri non excluduntur Filius et Spiritus sanctus. Ergo haec est simpliciter vera: *Solus Pater est Deus*. Media probatur per auctoritatem Augustini in littera qui dicit: *Si de solo Pater praedita dicuntur, non tamen excluderetur Filius nec Spiritus sanctus, quia hi unum sunt*. Probatur etiam per rationem sic. Major est unio Filii ad Patrem, quam pars ad totum. Sed dictio exclusiva adjuncta toti, non excludit ad partem: non enim sequitur: *Solus Socrates est albus*, ergo pes eius non est albus. Ergo cum exclusio fiat ratione diversitatis, videtur quod non excludatur Filius per dictiorem exclusivam adjunctam Patri.

4. Praeterea, dictio exclusiva non removet a consortio nisi hoc quod est separatum ab eo cui adjungitur. Sed Filius est in Patre, ut supra, dist. 9, quae. 4, art. 1, probatum est. Ergo cum dicitur: *Solus Pater*, non excluditur Filius.

3. Praeterea, dictio exclusiva adjuncta antecedenti, non excludit consequens; non enim sequitur: *Solus homo currit*, ergo animal non currit, vel: *Solum animal non currit*, ergo homo non currit. Sed Filius sequitur ad Patrem et e converso, ut habitat ex Ambrosio, dist. 9. Ergo videtur quod cum dicitur: *Solus Pater*, non excludatur Filius nec e converso; et ita haec erit vera: *Solus Pater est Deus*.

Contra est quod in littera dicitur.

Praeterea, hujus propositionis: *Solus Pater est Deus*, una expositia est: Nullus aliis a Patre est Deus. Sed haec est falsa, quia Filius, qui est aliis a Patre, est Deus. Ergo haec est falsa: *Solus Pater est Deus*.

Solutio dicendum, quod secundum quosdam dictio exclusiva adjuncta uniuersaliter in creaturis non excludit alterum: non enim sequitur: Tantum pater est, ergo filius non est; quia ad unum relativorum sequitur alterum. Sed hoc videatur esse falsum, quia dictio exclusiva adjuncta supposito excludit omne aliud suppositum. Unde cum Filius sit aliud suppositum a Patre, excluditur Filius, cum dicitur: *Solus Pater*. Nec hoc impeditur per hoc quod unum sine altero esse non potest: quia generatio etiam non potest esse sine alteratione et loci transmutatione; et tamen cum dicitur: *Sola generatio est*, excluditur omnis alia mutatio.

Praeterea, quamvis relativa consequatur se in esse, non tamen consequuntur se in aliis praedicamentis: non enim sequitur, si pater est musicus, quod filius est musicus. Et praeterea, cum *solutus* sit determinatio suppositi, excludit omne aliud suppositum. Diversitatem autem suppositorum non tollit relativorum consecutio. Unde non est aliqua ratio quare respectu horum praedicatorum, unum non excludetur per exclusionem adjunctam alteri. Et ideo dicendum est, quod dictio exclusiva adjun-

ctia Patri excludit Filium; quantum pertinet ad positionem relationis. Tamen intelligendum est quod diversimode se habet in creaturis et in divinis quantum ad duo: primo, quia in creaturis pater et filius non sunt unum in essentia, unde filius est aliis a patre, et aliud; quod tamen non est verum in divinis. Secundo, quia in creaturis per paternitatem additur novum esse quod est esse accidentiale, et non idem, quod est esse subjecti. In divinis autem paternitas non addit secundum rem aliud esse quam esse essentialia, in quo Pater et Filius communicant. Cum ergo loquimur in humanis, dicitur: *Solus Pater*, excluditur omnibus modis filius, quia filius est aliis et aliud a patre. Et praeterea, si esset unum in essentia cum patre, adhuc excluderetur ab illo, inquantum est aliis a patre secundum esse relationis superadditum essentialiae; unde secundum quid esset aliud a filio, quamvis in essentia convenienter. Sed in divinis Pater et Filius sunt unum in essentia, et tamen distinguuntur relationibus; et tamen illae relationes non addunt aliud secundum rem ad essentialiam. Unde ratione illius distinctionis nullo modo potest dici: Filius aliud a Patre, sed tantum aliis. Unde cum dicitur: *Solus Pater*, potest intelligi fieri exclusio *alius* masculine, et sic excluditur Filius; et hoc magis proprium est considerata consignificatione vocabulorum; vel *aliud* neutraliter, et sic non excluditur Filius, quia Filius non est aliud a Patre, cum essentia divina quae est in Filiis sit totum id quod est Pater, et non aliqua pars eius. Secundum hoc ergo haec est distinguenda: *Solus Pater est Deus*, per tres sensus praedictos. Quia si *solutus* implicant solitudinem circa Patrem, falsa est. Si autem excludit a forma subjecti, sic vera est; et est sensus: Ille qui est Pater, praeter quem nullus aliis est Pater, est Deus. Si autem fiat exclusio a participatione praedicati, sic est duplex. Quia cum *solutus* sit idem quod non cum *alio*, vel excludit alium masculine; et sic est falsa, et sic primo negat eam Augustinus; vel excludit aliud; et sic est vera, quia sic non excluditur Filius, non est aliud a Patre; et sic potest concedi, ut patet ex dictis Augustini supra positis.

Ad primum ergo dicendum, quod ista: *Solus Filius est altissimus*, est distinguenda, sicut et prima; et in aliquo sensu est vera, et in aliquo falso. Et praeterea hoc quod dicitur: *Tu solus altissimus Iesu Christi*, intelligendum est cum toto hoc quod consequitur: cum *santo Spiritu in gloria Dei Patris*; et hoc est absolute verum, quod solus Filius cum Patre et sancto Spiritu est altissimus.

Ad secundum dicendum quod haec: *Solus Deus est Pater*, quantum ad hanc expositivam, *Deus est Pater*, convertitur simpliciter; sic: *Pater est Deus*. Similiter alia: *Nullus aliis a Deo est Pater*, convertitur simpliciter; sed ejus conversa non est: *Nullus aliis a Patre est Deus*, cum non sit idem in subjecto et praedicato, sed magis ista: *Pater non est aliis a Deo*, quae quodammodo vera est, ut supra dictum est, in corp. art.; et ex hoc non sequitur quod solus Pater sit Deus.

Ad tertium dicendum, quod cum dicitur *solutus Pater*, excluditur Filius, si *solutus* dicat idem quod non cum alio masculine; si autem dicat idem quod non cum alio non neutraliter, non excluditur; et sic intelligitur dictum Augustini; quod patet ex hoc quod dicitur, quia hi tres unum sunt.

Et ad id quod objicitur de parte et consequente,

et de hoc quod unus est in alio, patet quod non sequitur; quia pars non est aliud suppositum quam totum, immo includitur in supposito totius; similiter hoc consequens quod est animal, non est aliud secundum suppositum ab homine. Et ideo quamvis Pater sit in Filio per unitatem essentiae, et quantum ad intellectum relationis; tamen relatio, in quantum habet rationem oppositionis, distinguit Patrem a Filio secundum suppositum.

QUAESTIO II.

Deinde quaeritur, quomodo possit addi ex parte praedicationis dictio exclusiva in divinis; et circa hoc duo quaeruntur: 1° utrum haec sit vera, *Trinitas est solus Deus*; 2° utrum sit haec vera, *Pater est solus Deus*.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum ista propositio, Trinitas est solus Deus, sit vera.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod haec sit falsa, *Trinitas est solus Deus* (1). *Solus enim est dispositio subjecti, sicut et omnis.* Sed haec dictio *omnis incongrue additur ad praedicatum.* Ergo videtur quod etiam haec dictio *solutus*.

2. Praeterea, secundum Philosophum (2) Peirier, lect. 4), nomina transposita et verba, idem significant. Si ergo haec est vera: *Trinitas est solus Deus*, haec etiam erit vera: *Trinitas est solus Deus*.

3. Praeterea, haec dictio *solutus* est syncategoretica, et importat negationem. Sed negatio debet praecedere compositionem vel aliquid quod negetur. cum autem dicitur sic, *Pater est solus Deus*, nihil sequitur. Ergo videtur quod locutio sit falsa vel incongrua, et sic idem quod prius.

4. Praeterea, termini in praedicto tenentur formaliter. Sed solitudo non convenit formae, quia forma, quantum est de se, communicabilis est. Ergo videtur quod non debet poni ex parte praedicationis; et sic idem quod prius.

Contra est quod habetur in littera.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod istae dictiones exclusivae *solutus*, et *tantum* in hoc differunt, quod *tantum*, cum sit adverbium, et similiter *solutus* determinatum actum verbis, quia adverbium est adjektivum verbis; unde cum verbum ratione compositionis, conjungat praedictum subjecto, et ad utrumque se habeat, congrue possunt ista adverbiorum tam ad subjectum quam ad praedictum adjungi. Sed haec dictio *solutus* cum sit nomen privans consortium, est determinatio ejus cum quo consortium potest haber. Habetur autem consortium cum eo cui aliquid convenit, et hoc significatur ut subjectum; unde proprie est dispositio subjecti. Secundum haec igitur dicunt, quod est impropria: *Trinitas est solus Deus*, quia si *ly* *solutus* proprie tenetur, non additur ad praedicatum. Si autem teneatur pro *ly* *tantum* superflue additur praedictum essentiali vel substantiali, ut si dicatur: Socrates est tantum homo; quia per dictiorem exclusivam non potest excludi nisi natura extranea ab eo cui adjungitur. Et hoc intelligitur etiam ex ipso praedictato substantiali; ex

hoc enim quod dicitur, Socrates est homo, intelligitur quod non est asinus vel equus. Et similiter dicunt, quod superflue additur, cum dicitur, *Trinitas est tantum Deus*: nisi addatur *unus*, vel aliquis aliis terminus accidentalis, qui possit inesse vel non inesse; quia sic excludetur oppositum unitatis quod est pluralitas. Et dicunt, quod intentio Augustini non est dicere, quod hoc quod dico *solutus Deus* praedicetur de Trinitate, ut Magister innuit; sed cum dicitur *solutus Deus*, supponitur *Trinitas*, et non Pater vel Filius. Sed hoc non videtur multum necessarium. Quamvis enim (1) *ly* *solutus* sit dispositio subjecti, non tamen oportet quod addatur semper ad subjectum; quia illud etiam quod in praedicto ponitur, potest significari ut suppositum aliqui naturae vel proprietatis, ratione cuius potest ab eo privari consortium, ut si dicatur: Socrates est *solutus* homo sedens. Similiter deo in proposito, quod alio modo praedicatur *hunc nomen Deus* de tribus personis, et hoc nomen *homo* de Socrate et Platone. Cum enim non praedicetur de utroque nisi id quod utriusque communem est; utriusque autem non est communem nisi natura humana, quae in se considerata non est quid subsistens; constat quod iste terminus *homo* non praedicat aliquam rem subsistens, sed *solutum* naturam inherentem, et ut inherenter; et idem non potest sibi fieri additione hujus dictiom *solutus*, quae privat consortium. Naturae enim communis non est ut ipsa habeat consortium, sed in ipsa consortium habeatur. Sed iste terminus *Deus* praedicat naturam divinam de tribus personis, quae etiam in se est habens esse subsistens nullum personarum distinctionem intellecta. Unde quamvis praedicat naturam divinam ut naturam divinam et non ut quid subsistens, nihilominus tamen hoc quod praedicat, quid subsistens est; et ideo habet rationem ut ipsa sit consortium, prout significatur in quo est, et ut ipsius sit consortium, secundum aliquid sibi convenientem, prout significatur ut quid est. Unde potest sibi addi haec dictio *solutus* in praedicto, tamquam rei subsistenti; et excludetur omnia extranea a participatione formae praedictati, ut sit sensus: *Trinitas est solus Deus*; idest, *Trinitas* est ille Deus praeter quem nullus aliis est Deus; et expressio erit veritas ejus, si aliquid aliud addatur, ut si dicatur: *Trinitas est solus verus Deus vel solus unus Deus*.

Ad primum igitur dicendum, quod diversimode haec dictio *omnis* est dispositio subjecti, et haec dictio *solutus*: quia per hanc dictiorem *omnis*, ratione distributionis importatur quedam divisio subjecti, et multiplicatio ratione contentorum. Unde incongrue additur his sub quibus non est accipere aliquam multitudinem suppositorum, ut terminis singularibus. Et propter hoc etiam ex parte praedicti poni non potest; quia praedictum sumitur formaliter, et in forma communis unitum supposita, non distinguuntur. *Solutus* autem non dicit aliquam divisionem, sed tantum removet consortium respectu aliquius quod convenit rei subsistenti. Unde si praedictetur aliqua res subsistens, convenienter potest sibi addi *solutus*, sicut cum praedictetur hoc nomen *Deus*.

Ad secundum dicendum, quod cum haec dictio *solutus* ex parte praedictati sequitur suum substanti-

vum, semper implicat soliditatem. Tunc enim excluditur consortium simpliciter, et non respectu aliquius determinati, cum nihil sequatur. Et ideo quamvis concedatur haec, *Trinitas est solus Deus*, non tamen conceditur, proprio loquendo, *Trinitas est Deus solus*; et hoc accedit ratione negotiorum importatae. Unde non est idem iudicium de hoc nomine *solutus*, et de nomine *albus*; differt enim negotio postposita et praesponsa termino.

Ad tertium dicendum, quod in hac propositione, *Trinitas est solus Deus vel solus verus Deus*, intelligitur duplex compositio: una principialis, quae est importata per verbum; et alia intelligitur in nomine *Deus*, prout significatur habens Deitatem. Unde ratione hujus compositionis potest fieri exclusio, secundum quod aliquid excludatur a participatione formae praedictae, quea convenienter rei substanti praedictae.

Ad quartum dicendum, quod hoc nomen *Deus* non praedicat naturam divinam solum per modum formae, sicut alia praedica substantialia, prout significatur natura divina ut quo est, sed ut rem subsistens, prout significatur ut quid est; et secundum hoc potest ei addi *solutus*. Dictum enim est supra, distin. 19, quæst. 4, art. 2, quod hoc nomen *Deus* partim habet rationem termini communis, et partim rationem termini singularis.

ARTICULUS II.

Utrum Pater sit solus Deus.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod Pater sit solus Deus. Omne enim quod praedicatur de tribus personis simul sumptis, est praedictum essentiali. Sed hoc quod dico, *solutus Deus* (1) est hujusmodi, dicitur enim: *Trinitas est solus Deus*. Ergo videtur, cum omne praedicatum essentiali possit dici de Patre, quod possit dici: *Pater est solus Deus*.

2. Praeterea, Pater est Deus, et non est aliud quam Deus. Ergo est solus Deus.

3. Item, constat quod non est nisi unus solus Deus. Sed ille Deus praeter quem non est aliis Deus, est Pater. Ergo Pater est unus solus Deus.

Contra est quod in littera dicitur.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod cum dicitur, *Pater est solus Deus*, haec dictio *solutus* quamvis ex parte praedictati ponatur, tamen potest intelligi ex parte subjecti; ut cum dicitur: Est homo *albus*, intelligitur homo est *albus*; et tunc erit idem iudicium de hac sicut et de illa quae supra, art. antec., dicta est: *Solutus Pater est Deus*. Si autem intelligatur ex parte praedictati, tunc uno modo potest intelligi, quod *ly* *solutus* ponatur pro *tantum*, et sie erit vera. Nec erit superflua additio; quia *Filius* quamvis sit Deus, non tamen est tantum Deus, quia est etiam homo, quod de Patre dici non potest, cum tamen Pater humanam naturam assumere potuerit. Sed sic non accipitur hic. Si autem *ly* *solutus* sumatur proprie, tunc habet proprietatem ista locutio, secundum quod hoc praedictum *Deus non tantum praedicit naturam Deitatis ut formam, sed ut quid subsistens*.

Dico igitur, quod cum dicitur, *Pater est solus*

Deus, locutio est duplex. Quia *ly* *solutus* potest excludere omne aliud a Patre a participatione formae praedicati; et sic vera est; sie enim non excluditur *Filius* neque *Spiritus sanctus*; qui non sunt aliud a supposito Patris. Si autem excludat aliud masculine, tunc est falsa: in quo tamen sensu vera est ista, *Trinitas est solus Deus*; quia cum *ly* *Deus* praedicet non tantum naturam, sed etiam suppositum, quando praedicatur de Trinitate praedicit suppositum totius Trinitatis; et ideo etiam si fiat exclusio ratione alterius suppositi, vera est: quia nullum aliud suppositum extra Trinitatem, sicut nec alia natura, Deus est. Sed cum dicitur: *Pater est (1) Deus*, *ly* *Deus* praedicat suppositum Patris; unde si fiat exclusio respectu ejus quod est aliud suppositum a Patre, est falsa; et in hoc sensu negatur; si autem ejus quod est aliud in natura a Patre, vera est.

Ad primum igitur dicendum, quod secundum quod *ly* *solutus* excludit suppositum extraneum, et non solum extraneam naturam, ad plura extendit se negotio implicita, cum dicitur: *Pater est solus Deus*, quam cum dicitur: *Trinitas est solus Deus*. Quia in hac cum dicitur: *Pater est solus Deus*, excludit etiam suppositum Filii et *Spiritus sancti*. Et ideo haec est falsa, secundum illum intellectum, *Pater est solus Deus*; quamvis haec sit vera, *Trinitas est solus Deus*. Nec hoc est ratione praedicti essentiales, sed ratione negotiorum excludentis suppositum illud.

Ad secundum, dicendum, quod si *ly* *solutus* proprie sumatur, non est illa exposicio ejus, sed magis esset exposicio ejus si *solutus* sumeretur pro *tantum*, et in hoc sensu concessa est.

Ad tertium dicendum, quod si *ly* *solutus* proprie sumatur, per illud argumentum non probatur quod sit vera: *Pater est solus Deus*, sed magis quod ista est vera: *Solutus Deus est Pater*, et haec secundum aliquem sensum supra concessa est. Si autem assumeratur, Pater est ille Deus, praeter quem non est aliis, haec propositio est multiplex: quia hoc relativum *quem* potest referre distinctum suppositum Patris ut sit sensus: Praeter Patrem non est aliis. Et si intelligatur: Non est aliis Deus, versus est, quia Filius non est aliis Deus a Patre; si autem intelligatur: Praeter Patrem non est aliis qui sit Deus, falsa est, quia Filius est aliis a Patre, qui tamen est Deus. Si vero relativum referat suppositum indistincte, secundum quod supponit hoc nomen *Deus* cum dicitur: Deus est unus, tunc est vera in omni sensu. Et sie patet quod non concludetur propositum, nisi per modum quo propositio dicta concessa est in distinctione supra posita.

Expositio textus.

Nemo novit Patrem nisi Filius. Videtur quod Augustinus male exponit: quia *nemo* idem est quod nullus homo: sed hoc autem non continentur Pater et *Spiritus sanctus*, de quibus hoc nomen *homo* non praedicatur; et ita videtur quod inconveniente subiungat Augustinus: *Non inde separatur Pater vel Spiritus sanctus quia inseparabiles sunt*.

Ad hoc dicunt quidam, quod haec dictio nisi

(1) *Al. Dominus.*

(1) *Al. doest enim.*

(1) *Al. doest Deus.*

(1) Forte addendum *solutus*.

non ponitur exceptive, sed adversative, ut sit sensus: Nullus purus homo novit Patrem notitia comprehensionis, sed tantum Filius. Sed potest melius dici, quod haec dictio *nemo* habet aliquid ex proprietate significacionis, et aliquid ex usu nominis. Ex proprietate significacionis habet quod *nemo* significet idem quod nullus homo, et ita sub hac

distribuzione non includitur persona Patris vel Spiritus sancti. Sed quia homo est secundum quod habet intellectum, nec aliquid habens intellectum est nobis ad sensum manifestum nisi homo; ideo ex usu loquentium habet quod *nemo* distribuat pro omni intellectuali natura; et ita sub distributione potest fieri descensus ad personas divinas, angelicas et humanas.

DISTINCTIO XXII.

De nominis differentiis, quibus utimur loquentes de Deo.

Post praedicta, nobis disserendum videtur de nominis diversitate, quibus loquentes de Unitate ac Trinitate inefali, utimur. Deinde demonstrandum est quibus modis de aliquid dicatur. Illud ergo praecepit teneamus, quodam esse nominis distincte ad singulas personas pertinentia, ut ait Augustinus (in 8 lib. de Trinit., in fine, prolog.) quae de singulis tantum dicuntur personis. Quodam vero unitatem essentiae significantia sunt, quae et de singulis singulatim, et de omnibus communiter dicuntur. Alia vero sunt que translatice ac per similitudinem de Deo dicuntur. Unde Ambrosius (in lib. 2 de Fide (1) in proem. 2) ait: « Quo purius niteat fides, tripartita videtur derivanda distinctio. Sunt enim nominis quaedam quae evidenter propriae personae, namque Deitatis ostendunt; et sunt quaedam quae perspicue etiam divinas expressimus veritatem. Alia vero sunt quae translative, et per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietates itaque indicia sunt: generatio, Filius, Verbum et hujusmodi unitatis vera aeterna sapientia, virtus, virtutis et hujusmodi; similitudinis vero splendor, character, speculum et hujusmodi. »

Præmissis addit quaedam esse nomina quae temporaliter loco convenient, et relative dicuntur.

His adjicendum est, quaedam etiam nomina esse, ut Augustinus ait (in 3 lib. de Trinit., cap. 16), quae ex tempore Deo convenient, et relative ad creaturam dicuntur, quorunquidam de omnibus dicuntur personis, ut Dominus creator, refugium, quaedam autem non de omnibus, ut donata, datus, missus.

De hoc nomine Trinitas addit.

Præterea est unum nomen quod de nulla persona singulariter dicitur, sed de omnibus simul, id est Trinitas, quod non dicitur secundum substantiam; sed quasi collectivum pluralitatem designat personarum.

De aliis nominibus quae temporaliter Deo congruant, et non relative dicuntur.

Sunt etiam quaedam nomina quae ex tempore Deo convenient, nec relative dicuntur, ut humanitas, et incarnationis, et huiusmodi. Eos sex nominis differentias assignavimus quibus utimur loquentes de Deo, quibus singulus agendum est.

Quod illa nomina quae ad singulas pertinent personas, proprie relative dicuntur, ea vero quae unitatem essentiae significant, ad se dicuntur, et de singulis et de omnibus communiter dicuntur personis, et singulariter, non pluraliter in summa accipiuntur.

Sciendum est ergo, quod illa quae proprie ad singulas

(1) *Al. de Trinitate.*

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de his quae pertinent ad unitatem essentiae et Trinitatem personarum, hic determinat de nominibus quibus et essentiae unitas et personarum pluralitas designatur. Dividitur autem in partes duas: in prima ponit

personas pertinent, relative ad invicem dicuntur sicut Pater et Filius et utriusque donum Spiritus sanctus. Ea vero quae unitatem essentiae significant, ad se dicuntur: et ea quae ad se dicuntur, substantialiter utique dicuntur, et de omnibus communiter, et de singulis singulatim dicuntur personas, et singulariter, non pluraliter accipiuntur in summa, ut Deus bonus, potens, magius et hujusmodi. Quae autem relative dicuntur, substantialiter non dicuntur. Unde Augustinus (in 8 lib. de Trinit., cap. 8) ait: « Quidquid ad se dicitur, praescientissima illa et divina substantia substantialiter dicitur quod autem ad aliud dicitur, non substantialiter dicitur, sed relativa. Tantumque est vis eiusdem substantiarum in Pater et Filiis et Spiritu sancto, ut quid quid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa sed singulariter accipiatur. Dicimus enim: Pater est Deus, et Filius est Deus Spiritus sanctus est Deus, quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tantum dicimus hanc Trinitatem esse tres Deos, sed unum Deum. Ista dicitur Pater magnus, Filius magnus et Spiritus sanctus magnus; non tamen tres magni sed unus magnus. Ita etiam omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus; non tamen tres omnipotentes sed unus omnipotens. Quidquid ergo ad seipsos dicitur Deus, et de singulis personas similiter dicuntur, et simul de ipsis Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quantum non est aliud Deus esse, et aliud magnum esse; sed hoc idem est illi esse quod est et magnum esse: proprie sicut non dicimus tres essentias, sicut non dicimus tres magnitudines; sed unam essentiam, et unam magnitudinem. »

Quod Deus magnus est ea magnitudine qua Deus est, sic de bonitate et de omnibus quae secundum substantiam dicuntur.

a Deus enim non est magnus ea magnitudine quae non est quod ipse, ut quasi particeps ejus sit; aliquo major esset illa magnitudo quam Deus. Deo autem non est aliiquid majus. Ea ergo magnitudo magnus est ipsa est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed unam magnitudinem, et non tres magnos, sed unum magnum; quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed scilicet magno magnus est, quia ipsa est sua magnitudo. Haec et de honestate et aeternitate et omnipotenti Deo dicendum est; et de omnibus omnibus quae de Deo possunt pronominari substantialiter, quibus ad seipsos dicitur non translative, ne per similitudinem, sed proprie; si tamen de illo primo aliud ore hominis dici potest. (ibid. cap. 10). Ecco aperte docuit, quod nomina unitate divine maiestatis significant, et ad se dicuntur de Deo, id est sine relatione, et de omnibus personis communiter, et de singulis divisione dicuntur; nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina quae proprie ad singulas pertinent personas, relative, non substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in Trinitate persona dicitur, ut ait Augustinus (in eodem lib. cap. 11), nullo modo ad seipsum, sed ad aliam invicem, vel ad creaturam dicitur. Et nemo relative, non substantialiter dici manifestum est.

divisionem divinorum nominum, ut ostendat quid pluraliter et quid singulariter de divinis personis praedicetur; in secunda ostendit qualiter unitas et pluralitas in divinis accipiatur, 24 distinct. ibi: *Hic diligenter inquiri oportet.* Prima in duas: in prima ponit universalis distinctionem divinorum nominum; in secunda agit de quodam nomine quod specialiter

dificultatem afferit, scilicet de hoc nomine *persona*, quod non videtur aliorum naturam sequi, 25 dist., ibi: *Praedictis adjicendum est.* Prima in duas: in prima ostendit diversitatem divinorum nominum; in secunda ponit quasdam regulas, ex quibus colligi potest qualiter unumquodque praedicetur, ibi: *scindum est igitur, quod illa quae proprie ad singulas personas pertinent, relative ad invicem dicuntur.* Prima in duas: in prima ponit trimembre distinctionem divinorum nominum, secundum Ambrosium et Augustinum; in secunda addit tres modos divinorum nominum, et concludit esse sex differentias eorum quae de Deo dicuntur, ibi: *Hic adjicendum est, quedam esse nomina . . . quae ex tempore Deo convenient.*

QUAESTIO I.

Hic queruntur quatuor: 1.º utrum Deus sit nominabilis; 2.º an aliquod nomen propri ei conveniat, vel omnia nomina de eo transumptive dicantur; 3.º utrum sit nominandus uno tantum nomine, vel pluribus, vel etiam omnibus; 4.º queratur de multiplicatione divinorum nominum in littera posita.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deus sit nominabilis.
(1 p. qu. 15, art. 4; et 1 contra Gentes, cap. 51.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod Deus non sit nominabilis, per id quod dicit Dionysius (1 cap. de div. Nom.) de Deo loquens: *Omnibus autem universaliter incomprehensibilis est, et neque sensus ejus est, neque phantasma, neque opinio, neque nomen, neque sermo, neque tactus, neque scientia.* Hoc etiam videtur per hoc quod dicit Philosophus (Arabs) lib. de Causis (proposit. 6): *Causa prima superior est narratione, et deficiunt linguae narratione ejus.*

2. Item, omne nomen est signum alieuius formae existenti in anima, secundum Philosophum (in prol. 1 Perihel.). Sed, sicut dicit Augustinus, Deus, qui omnem formam subterfugit, intellectu pervius esse non potest. Ergo videtur quod nullo nomine possit nominari.

3. Praeterea, si nominatur, aut nominatur per nomen, aut per pronomen, aut per verbum, aut per participium. Sed non potest nominari per nomen, cum omne nomen significet substantiam cum qualitate; in Deo autem nulla est composite compositione, nec per verbum, nec per particiium, quae tempus consignificant, quod a Deo longe est; nec per pronomen, cum pronominis significatio determinetur per demonstrationem vel relationem; demonstratio autem fit mediabitibus accidentibus, quae in Deo non sunt, et relatio est antedicta rei recordatio, et sic per relationem significari non potest, nisi aliquid aliud presupponatur vel praenominetur. Ergo videtur quod nullo modo possit nominari.

Contra, in Psal. 67, 3, dicitur: *Dominus nomen illi;* et Exod. 3: *Si quæsierint nomen meum etc.*

Præterea, omne quod cognoscitur, potest etiam voce significari. Sed nos aliquo modo cognoscimus Deum vel per fidem vel per naturalem cognitionem. Ergo possumus eum nominare.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod cum voces S. Th. *Opera omnia. V. 6.*

sint signa intellectuum, secundum Philosophum (ubi supra), idem judicium est de cognitione rei et nominatione ejus. Unde sicut Deum imperfecte cognoscimus, ita etiam imperfecte nominamus, quasi halbutiendo, ut dicit Gregorius (lib. 10 Moral., cap. 4 et 5) (1). Ipse autem solus seipsum comprehendi; et ideo ipse solus seipsum perfecte nominavit, ut ita dicam, Verbum coaequale sibi generando.

Ad primum igitur dicendum, quod omnes auctoritates quae dicunt Deum esse immorabilem, intendunt dicere, quod nullum nomen exprimit perfecte ipsum Deum: quod significatur in verbis Philosophi, qui dicit (lib. de Causis proposit. 6), quod *linguae deficiunt a narratione ejus; et quod alibi dicit (prop. 22): Causa prima superior est omni narratione, et supra omne id quod nominatur.*

Ad secundum dicendum, quod si Augustinus intelligat de forma corporali, sic planum est quod Deus non habet formam corporalem, nec oportet quod omne quod nominatur, formam corporalem habeat. Si autem intelligat de forma absolute, tunc dicetur omnem formam subterfugere, non quia ipse in se non sit vera forma, cum ipse sit purus actus et simplex et prima forma, secundum Boetium (lib. de Trinit., cap. 5), sed quia quacumque formam intellectus concipiatur, Deus subterfugiat illam sui eminentia. Si enim intellectus noster apprehendit sapientiam, ipse Deus in sapientia sua excedit omnem sapientiam a nobis intellectam. Et ideo concludit quod non est pervius nostro intellectui, ita quod in ipsum ire perfecte comprehendendo possit. Propter quod etiam Dionysius dicit (cap. 2 cael. Hierar.), quod quidquid de ipso affirmamus, potest etiam de ipso negari: quia sibi non competit secundum hoc quod non intelligimus et nomine significamus, sed excellentius.

Ad tertium dicendum, quod potest significari et nomine et pronome et verbo et participio. Cum enim dicitur, quod nomen significat substantiam cum qualitate, non intelligitur qualitas et substantia proprie, secundum quod logicus accipit praedicamenta distinguens. Sed grammaticus accipit substantiam quantum ad modum significandi, et similiter qualitatem; et ideo, quia illud quod significatur per nomen significatur ut aliquid subsistens, secundum quod de eo potest aliquid praedicari, quamvis secundum rem non sit subsistens, sicut albedo; dicit, quod significat substantiam, ad differentiam verbi, quod non significat ut aliquid subsistens. Et quia in quolibet nomine est considerare id a quo impunitur nomen, quod est quasi principium immotescendi, idem quantum ad hoc habet modum qualitatis, secundum quod qualitas vel forma est principium cognoscendi rem. Unde, secundum Philosophum (3 Metaphys., text. 19), uno modo forma substantialis qualitas dicitur. Nec refert quantum ad significacionem nominis, utrum principium immotescendi sit idem re cum eo quod nomine significatur, ut in abstractis, vel diversum, ut in hoc nomine *homo*. Et quia Deus seipso cognoscitur, ideo potest significari per nomen quod habet qualitatem quantum ad rationem a qua nomen imponitur, et substantiam quantum ad id cui imponitur. Similiter dicendum est de pronome, quod etiam per pronomen significari potest, ut habetur Exod. 3, 14: *Ego sum qui*

(1) Utrumque colligitur ex Moral. lib. 27, cap. 25 (ex edit. P. Nicolai).